

Evaluatie van het onderwijs op de Sovjetscholen

Eind november 1975 verscheen in het Russische Lerarenblad een ontwerp van een schema van richtlijnen en criteria waarmee de kwaliteit van het onderwijs op elke school beoordeeld zou moeten worden. Ze werden opgesteld door de sector 'Schoolmanagement' van het Instituut van Algemene Pedagogiek, dat deel uitmaakt van de Academie van Pedagogische Wetenschappen (APN) in Moskou.

Momenteel vormt de verwezenlijking van de richtlijnen van het vorige partijcongres, nl. de invoering van algemeen voortgezet onderwijs voor elke sovjetburger, de prioriteit van het onderwijsbeleid. Maar hoewel men in kwantitatieve zin grote successen heeft geboekt, is men minder tevreden met de onderwijskwaliteit. Het Lerarenblad noemt bijv. de volgende lacunes:

- a. de aandacht richt zich teveel op kwantitatieve gegevens (percentage van geslaagden enz.);
- b. er wordt onvoldoende aandacht besteed aan de specifieke randvoorwaarden van elke school;
- c. de gebruikte didactische methoden kunnen in onvoldoende mate bouwen op een grondige analyse van het onderwijs/leerproces;
- d. men heeft nog onvoldoende studie gemaakt van het bereikte onderwijsniveau bij de leerlingen.

De sector 'schoolmanagement' stelt dan ook voor om het onderzoek in de volgende deelgebieden te intensiveren.

A. De wijze waarop de onderwijswetten worden nageleefd

Nagegaan moet worden of de schoolleiding en de leraren hun taak hier wel goed uitvoeren.

Criteria:

1. Een juiste berekening van de kinderen in de leerplichtige leeftijd; een tijdige inschrijving en voldoende zorg dat zij het onderwijs binnen de gestelde termijn doorlopen.
2. Het scheppen van de vereiste randvoorwaarden: aanwezigheid van schoolintermaat, organisatie van groepen

met verlengd dagonderwijs, schoolbussen, rationele besteding van overheidsfondsen, schoolmaaltijden en goede onderwijsvoorzieningen voor zieke kinderen.

3. Zorgen voor de doorstroming van alle kinderen uit klas 8 naar het voortgezet onderwijs; het vermijden van drop-outs in de klassen 9-10.

B. Het onderwijsproces. De kwaliteit van kennis en vaardigheden. Het ontwikkelingsniveau

Onderzoek naar de wijze waarop de leraar zijn taak vervult, zoals o.a. omschreven in het geldende Schoolstatuut (Ustav Školy):

'... de leerlingen voorzien van gedegen kennis van de fundamente van de wetenschappen, van een communistische wereldbeschouwing, het ontwikkelen van hun intellectuele belangstelling en vaardigheden; het bijbrengen van een communistische moraal... De leraar is verantwoordelijk voor de onderwijskwaliteit en voor het niveau van kennis en opvoeding.' (Afd. IV, par. 35).

Een objectief onderzoek geschiedt door een tweeledige benadering nl. enerzijds het meten van de resultaten van het onderwijs/leerproces (het aantal geslaagde leerlingen, het niveau van kennis, vaardigheden en ontwikkeling en anderzijds de onderwijssituatie van elk vak (de didactische bekwaamheid en ambitie van de leraar).

Criteria:

1. De goede navolging van de leerplannen; het niveau van kennis en vaardigheden bij de leerlingen; de goede bestudering door de leraar van het studiemateriaal, de juiste uitvoering van toetsen, van praktische, experimentele en creatieve arbeid en van excursies.

Vooraf het niveau van uitvoering wordt belangrijk geacht: diepgang, systematiek, gedegenheid, inzicht, vermogen om kennis in praktijk te brengen enz.

Ook de juiste toepassing van polytechnische principes in het onderwijs dient een toetssteen te zijn.

2. Het ontwikkelingsniveau: zelfstandigheid, studie- en intellectuele vaardigheden. Niet alleen grondige kennis van de fundamente van de wetenschap, maar vooral

creatief denken en een zelfstandig beoordelingsvermogen. Cognitief niveau kan worden gemeten aan: de vaardigheid om verworven kennis zelfstandig toe te passen in een nieuwe situatie; voorts de bestendigheid van cognitieve belangstelling, de flexibiliteit, kritisch denkvermogen en vaardigheid om literatuur te raadplegen.

3. Het pedagogisch onderwijsniveau; de ideologische bewustwording van de leerling d.m.v. kennisverwerving van de grondslagen van het marxisme-leninisme.

4. Het niveau van de les en het buitenschoolse vormingswerk; i.h.b. de lesstructuur, de juiste ideologische en wetenschappelijke behandeling van de leerstof; de relatie tussen onderwijs en samenleving; de theoretische scholing van de leraar, zijn vermogen om de cognitieve activiteiten van de leerlingen te stimuleren, hun creatieve vermogens te ontwikkelen en hen te voorzien van methodes om zelfstandig nieuwe kennis toe te passen, enz.

5. De individualisatie van het leerproces voor een optimale ontwikkeling van het cognitieve niveau van elke leerling en ter voorkoming van mislukkingen, zittenblijven enz. De mate waarin men er in slaagt om de leerlingen individueel te begeleiden binnen het collectieve werk in de klas: de analyse van de werkwijze van de leraar met zwakkere of met meer begaafde leerlingen. Bij het beoordelen van het werk van de leraar moet vooral gelet worden op de relatieve voortgang in de cognitieve ontwikkeling van elke leerling en op de dynamiek van het leerproces. Schoolleiding en lokale onderwijsautoriteiten moeten er op toezien, dat de leraar elke leerling van gedegen en solide kennis voorziet.

C. Het vormingsproces op school

De wijze waarop de leerlingen vertrouwd worden gemaakt met de visie van het communisme. Hun maatschappelijke rijpheid, activiteit en zelfdiscipline. Vooral voor de tijd na de schooljaren is de persoonlijkheidsontwikkeling erg belangrijk. Kennis, arbeidsmotivatie, culturele activiteiten en normbesef zullen zich dan gaan manifesteren. Men beseft hoe moeilijk het is om de resultaten van een opvoedingsproces te meten aan puur uiterlijke symptomen van bijvoorbeeld gedrag of via cijfermatige gegevens. Men verwijst hiervoor naar een uitspraak van Lenin: 'Op grond van welke verschijnselen kunnen we een oordeel vellen over *werkelijke* denkbeelden en gevoelens' van *werkelijke* persoonlijkheden? Het is logisch dat hier slechts één verschijnsel doorslaggevend is, namelijk het praktisch handelen van deze persoonlijkheden . . .'

Om het opvoedingsniveau van de leerling te bepalen moet er dus gekeken worden naar hun activiteit en hun relatie tot verschillende activiteiten. Hievoor worden zes criteria gegeven:

Criteria:

1. De uitvoering van de aanwijzingen van partij en

regering voor wat betreft opvoedingsvraagstukken, een hoog niveau van de organisatie van dit opvoedingsproces op school. Hiervoor moet op elke school concreet worden vastgesteld of er wel een systeem van opvoeding aanwezig is, of er concrete doelen hiervoor zijn opgesteld, welke maatregelen er zijn getroffen voor diverse opvoedingsaspecten: ideologisch-politiek, arbeidsattitude, esthetisch, kennis van de godsdiensten in de zin van atheïsme, sport enz. Welke methoden worden toegepast voor het stimuleren van maatschappelijke activiteiten? Hoe wordt het werk georganiseerd in het kader van pioniers- en komsomol-activiteiten? Wat is het niveau van zelfstandigheid van de leerlingen?

Een belangrijke schakel in de organisatie van het opvoedingsproces is de activiteit van de klasseleraar bij het vormen van een echt klas-collectief ('saamhorigheid'). Duidelijk moet blijken hoe er individueel met elk kind wordt gewerkt bij de vorming van hun visie, belangstelling en karakter, hoe het systeem van afkeuring en beloning functioneert, hoe er hulp wordt geboden aan 'moeilijke' en achterblijvende kinderen.

2. Een hoog niveau van ideologisch-politiek onderwijs. Hier is het van belang om het niveau van deelneming aan te geven aan het maatschappelijk-politieke leven van de school en de klas. De mate waarin en intensiteit waarmee de leerlingen betrokken worden bij het organiseren van algemene politieke activiteiten binnen de school, bijvoorbeeld de organisatie van feestdagen ter ere van een revolutionaire gebeurtenis, de ontmoeting van de drie generaties, meetings en gespreksforums, deelneming aan clubs van internationale vriendschap, aan activiteiten van pioniers en komsomol, aan activiteiten op het terrein van de militaire verdediging, aan politieke discussieclubs, aan politieke informatie, aan de samenstelling van muurkranten, stands enz.

3. Een hoog niveau van de morele opvoeding van de leerlingen in de geest van wat verwacht wordt van een bouwer van het communisme. Als indicator geldt dan hun ideologisch-politieke rijpheid, morele normen, discipline, arbeidsactiviteit, een cultureel niveau, gedrag buiten en na de schooltijd. Hierbij moet voorts de mate van activiteit worden bepaald, het gevoel van verantwoordelijkheid, de zelfstandigheid bij het verrichten van maatschappelijke taken, de belangstelling voor maatschappelijke taken, de attitude m.b.t. studie, de graad van belangstelling voor onderwijsactiviteiten, wetenschappelijke belangstelling enz. Als indicator van het opvoedkundig niveau van de leerling geldt voorts de bewuste discipline en het gedrag buiten de school. Ook is van belang om vast te stellen of een leerling in de loop van een kwartaal of van het schooljaar in gedrag is achteruitgegaan, of er leerlingen zijn die met de kinderplicht in aanraking zijn gekomen. Verder vinden we als indicator voor het opvoedkundig niveau: het gedrag van de kinderen onder elkaar, hun gevoel van kameraadschap en onderlinge hulpvaardigheid, hun respect voor de klas, voor vrienden, voor de school, voor de leraar, voor de jongere leerlingen, voor de ouders, hun hulpvaardigheid aan zieke kameraadjes, enz. Er zijn ook indirecte indicatoren voor het bepalen van het opvoe-

dingsniveau, bijvoorbeeld de omgang met het schoolmilieu, met de schoolinventaris, de meubelen en AV-media, met de schoolbibliotheek, de toiletten en de wijze waarop het schoolcorvee wordt uitgevoerd. Er wordt gewezen op allerlei factoren die het leven van de leerling beïnvloeden: de school, de omgeving, het gezin en persoonlijke gegevens. Desalniettemin wordt de rol van de school bij de vorming van de opgroeiende generatie zo hoog geacht dat men voor een goede beoordeling van de school ook moet letten op de verdere loopbaan van de leerling. Het zou daarom nuttig zijn om te weten waar de leerling na zijn schooltijd werkt of studeert en wat er van hem na 2-3 jaar terecht is gekomen.

4. De arbeidsactiviteit van de leerlingen: is de opvoeding tot arbeid en de beroepsoriëntatie goed georganiseerd? Hoe is de relatie van de leerlingen tot arbeid, de kwaliteit bij het uitvoeren van arbeidstaken, de deelneming aan maatschappelijk nuttig werk, de relatie tot socialistisch eigendom, het bewuste inzicht in de beroepskeuze. Hoe gedragen zij zich met betrekking tot arbeidsopdrachten door toezienende bedrijven, kolchozen, enz. Hierbij kan het oordeel van de desbetreffende bedrijfsleiders, onder wiens toezicht de leerlingen werkten, ook meetellen.

5. Een hoog niveau van algemene esthetische culturele ontwikkeling. De ontwikkeling bij de leerlingen van een kunstzinnige smaak en van creativiteit. Er moet worden vastgesteld in hoeverre de kinderen over het vermogen beschikken om kunstobjecten - voorzover deze aan hun leeftijd beantwoorden - te beoordelen; over welke voorstellingen zij beschikken met betrekking tot regels van ethiek, smaak of mode. Worden zij voldoende op school gewaarschuwd tegen 'Entartungen' op het gebied van de esthetiek? Hoe ontwikkelen zich hun creatieve vaardigheden, hoe functioneren hun clubs en avondbijeenkomsten? Hoe wordt de leerlingen kennis bijgebracht omtrent kunstschaten.

6. Een hoog niveau en deelname op massale schaal aan sport en militair-sportieve training. Het streven naar actieve sportbeoefening en naar goede sportieve resultaten. Het inzicht in burgerplicht en wil tot verdediging van het land. Het beheersen van de voorbereidende militaire vaardigheden. Het beheersen van fundamentele vaardigheden voor het toerisme.

D. *Het schoolmanagement; het werk met het pedagogisch kader*

Het schoolbestuur gaat in haar activiteiten uit van leninistische leidingsprincipes, van de directieven van de Communistische Partij en regering met betrekking tot het onderwijs, van de Basiswet op het Onderwijs in de Sovjet-Unie, van de Statuten met betrekking tot de algemeen vormende middenschool en van andere voorschriften van het Ministerie van Onderwijs.

Criteria:

1. Een doordacht schoolwerkplan en een nauwkeurige

reglementatie van het werk van elke leraar of medewerker conform het Schoolstatuut en andere voorschriften van het Ministerie van Onderwijs.

Hierbij moet beoordeeld worden:

- de kwaliteit van de selectie en de distributie van het onderwijskader, de taakbepaling;
- het systeem waarmee het onderwijs-leerproces wordt gepland;
- de onderlinge samenhang van het interne schoolreglement;
- de werkdiscipline van het onderwijskundig kader en van het administratief-technische personeel; het arbeidsklimaat van de leraar - is hij niet overbelast? Zijn werkzaamheden in buitenschools verband. Wordt hij niet overbelast met bezigheden van secundair belang?

2. De effectiviteit van het systeem van pedagogische controle op school. Verdiept de schoolleiding zich wel voldoende in de schoolsituatie, in de kwaliteit van de lessen en van andere pedagogische maatregelen? Wordt er op tijd en systematisch hulp verleend aan de leraren en de klasseleraar om geconstateerde moeilijkheden op te lossen?

3. De zorg voor de voortdurende vergroting van kwaliteit en professionele bekwaamheid van het onderwijskundig kader. Het werkniveau van de leraren bij het verbeteren van de ideologisch-politieke, psychologisch-pedagogische, wetenschappelijke en didactische opleiding. De deelname van de leraar aan creatief onderzoek, aan de analyse, de bezinning over en de creatieve toepassing van de allerbeste pedagogische ervaring. Het maken van een perspectiefplan voor de bijscholing van het onderwijskundig kader aan een Instituut voor Bijscholing of aan een Instituut van Hoger Onderwijs. Actieve deelname van de leraren aan didactisch werk (op school of daarbuiten). Bij het beoordelen van de kwalificatie van de leraar moet er ook nauwkeurig kennis worden genomen van allerlei getuigschriften en beoordelingscommissies.

4. Een zorgvuldig opgesteld werkplan voor de veiligheid en gezondheid van de kinderen; de behartiging van hun belangen en het verkrijgen van hoge resultaten hierbij. Is er gezorgd voor voldoende veiligheidsmaatregelen in de werkplaatsen, laboratoria en sportzalen conform geldende voorschriften? Zijn er regels uitgewerkt - en worden ze ook in de praktijk toegepast - voor het organiseren van schoolreisjes, excursies, wedstrijden, enz.? Hoe worden de belangen behartigd van kinderen die geen ouders meer hebben? Zijn er maatregelen genomen om de kinderen niet al te zeer te overladen met huiswerk? Zijn hiervoor normen opgesteld? Worden de kinderen systematisch medisch onderzocht? Welke eventuele therapeutische maatregelen worden er getroffen?

5. Hoe is het klimaat op school? Goede onderlinge relaties, het in acht nemen van de normen van pedagogische ethiek, de mogelijkheid van kritiek en zelfkritiek, de activiteiten van maatschappelijke organisaties.

6. Is er voldoende verantwoordelijkheidsbesef voor economische en financiële kwesties? Hoe is de toestand en het onderhoud van de gebouwen, van de centrale

verwarming, de omgeving van de school (milieuhygiëne), de pedagogische doelmatigheid bij de uitgave van middelen? Hoe is de toestand van de schooldocumentatie?

E. De situatie en de effectiviteit bij het gebruik van de schooluitrusting

Criteria:

1. De aanwezigheid van schoolbanken, meubilair en noodzakelijke uitrusting conform het register dat door het Ministerie van Onderwijs is opgesteld.
2. Wordt er bij de inrichting van talenpractica, werkplaatsen, hulplokalen rekening gehouden met de eisen van het leerplan en van de concrete mogelijkheden waarover de school beschikt? De juiste inrichting van werkplaatsen, de veiligheidstechniek, de aanschaf van up to date draaibanken, enz., de aanwezigheid van een schoolbibliotheek, een studiezaal, sportzalen, een produktie-afdeling, lokalen voor de elementaire militaire training, lokalen voor discussieclubs, enz.
3. De pedagogische effectiviteit bij het toepassen van de schooluitrusting. De juiste toepassing van technische en AV-hulpmiddelen enz.

F. De relatie met gezin en maatschappij

Criteria:

1. De regelmaat, planning en systematiek van de relaties met de hiervoor aangewezen bedrijven en kolchozen; het betrekken van produktiecollectieven bij de opvoeding van de leerlingen, hun medewerking aan de beroeps

oriëntatie.

2. De pedagogisch verantwoorde participatie van de school in maatschappelijke activiteiten (commissie, raden, samenwerking school/gezin).
3. De systematische pedagogische informatie aan de ouders en aan de gehele bevolking; individuele hulp aan het gezin bij de opvoeding en heropvoeding van hun kinderen. De systematiek en differentiatie van deze voorlichting, opdat ze alle categorieën bereikt, rekening houdt met de sociale positie van het gezin, met het onderwijsniveau van de leerling enz.
4. De pedagogisch verantwoorde activiteit van de oudercommissie op school.

Conclusie:

De hier gepubliceerde criteria – kennelijk als proefballon bedoeld – zijn, zoals uit de eerste reacties blijkt, met gemengde gevoelens ontvangen.

Enerzijds juicht men het toe dat er vanaf een centraal punt voor het gehele land eensluidende richtlijnen komen, die de nationale eenheid ten goede zullen komen, anderzijds hoort men ook wel stemmen die er op wijzen, dat deze criteria wel eens tot puur formalisme zouden leiden, indien niet wordt verteld hoe men al dit evaluatiewerk moet verrichten. Ook inhoudelijk hoort men kritische geluiden, bijv. te weinig aandacht voor het laagstadium, omdat hier een verkeerde pedagogische opzet zich altijd wreekt in de hogere klassen.

In welke vorm deze criteria tenslotte ook zullen uitmonden, zoveel is zeker dat de grotere aandacht voor het evaluatieproces zal leiden tot een hernieuwde aandacht voor de onderwijsdoelstellingen.

J. de Reus